

Innspill Forskningsrådets rolle og funksjoner i det norske forskningssystemet

NHO takker for muligheten til å gi innspill om Forskningsrådets rolle og funksjoner i det norske forskningssystemet.

I arbeidet med systemmeldingen må man se på helheten i forskningssystemet. Forskningsrådets rolle må sees i sammenheng med øvrige virkemiddelaktører og deres samfunnsoppdrag. Forskningsrådets rolle som forvalter av offentlige forskningsmidler og som strategisk forskningspolitisk rådgiver - ikke bare for regjeringen og departementet, men for hele samfunnet inkludert arbeids- og næringslivet - må styrkes. Næringslivet har en sentral rolle i omstillingen til et grønt og digitalt samfunn. Tett dialog og samspill mellom bedrifter og forsknings- og innovasjonsmiljøer er viktigere enn noen gang. Dette bør arbeidet med systemmeldingen speile.

Forskningspolitikken må i større grad ses i sammenheng med andre politikkområder. Regjeringens næringspolitiske ambisjoner for den doble omstillingen, grønn og digital, må reflekteres i styringssignalene som går til Forskningsrådet, ikke bare for de næringsrettede virkemidlene, men også for langsiktige satsinger, for å sikre kvalitet og kapasitet i norske forskningsmiljøer. Forutsigbarhet når det gjelder prioriteringer og budsjett, samt virkemidler og søknadsbehandling, er viktig både for å sikre tilgang på forskningsmiljøer og å utløse økt FoU-innsats i næringslivet.

Man må også se på helheten i den offentlige forskningsfinansieringen, når man diskuterer Forskningsrådets rolle – ikke bare på midlene som konkurranseutsettes gjennom Forskningsrådet. Hoveddelen av de offentlige forskningsmidlene går direkte til universitet og høyskoler, helseforetak mfl., det som konkurranseutsettes gjennom Forskningsrådet bør derfor brukes strategisk for å nå målene i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP)

1. Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet

- På det politiske nivået er Forskningsrådets merverdi å være en kunnskapsbasert, faglig uavhengig forskningspolitisk rådgiver til regjeringen og departementene. Dessuten er Forskningsrådet sentral i å operasjonalisere vedtatt FoU-politikk.
- På det strategiske nivået har Forskningsrådet en viktig rolle i å operasjonalisere langtidsplanen gjennom tydelige prioriteringer for å sikre måloppnåelse. Forskningsrådet må være en forsknings- og innovasjonspolitisk aktør både nasjonalt og internasjonalt, en strategisk investor, en synlig samfunnsaktør og en kunnskapsbasert rådgiver. Denne rollen må ivaretas overfor arbeids- og næringslivet i tillegg til kunnskaps- og innovasjonsmiljøer.
- Forskningsrådet skal også kvalitetssikre forvaltningen av offentlige forskningsmidler i åpen konkurranse. Forvaltningen må være kompetent, rettferdig og transparent. Det gjelder forutsigbarhet for utlysninger og budsjett, søknadsbehandling, tid og kvalitet, rådgivning for søkere både nasjonal og internasjonal finansiering, samt oppfølging av prosjektene.

2. Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

- Oppfølging og operasjonalisering av Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP) gjennom strategiske prioriteringer og kompetent forvaltning av forskningsbevilgningene.
- Mobilisere til omstilling av privat og offentlig sektor

- Hjelp flere bedrifter med å innovere og forske og med å delta i EUs Horisont Europa.
- Arbeide aktivt internasjonalt for å sikre tilgang og samarbeid med ledende FoUI miljøer utenfor Norge
- Forskningspolitisk rådgivning
- Regjeringens mål om at næringslivets forskningsinnsats skal dobles bør gjenspeiles i Forskningsrådets innsats med veiledning til og oppfølging av søkere og norske deltakere i nasjonale og europeiske forskningsprogram
- Sørge for sømløshet opp mot andre deler av virkemiddelapparatet.
- I en verden med stadig raskere endringer må Forskningsrådet ha noe fleksibilitet i deler av porteføljen slik at de omstille og tilpasse virkemidler i et tempo som holder virkemidlene relevante. Dynamiske ordninger med større grad av fleksibilitet

3. Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor. Forbedringspunkter

- Avgrense og tydeliggjøre samfunnsoppdraget: De ulike virkemiddelaktørene har ulike samfunnsoppdrag som må tydeliggjøres og avgrenses for å sikre effektiv forvaltning. Forskningsrådet skal ivareta kunnskapsutvikling og forskning, samt ha gode vekslingsfelt og sømløse overganger til virkemiddelaktører som har ansvar for bedriftsutvikling, kommersialisering, investeringer, eksport osv.
- Prosjektoppfølgning: Avslutte prosjekter som ikke lykkes – forskning innebærer høy risiko og ikke alle vil lykkes. Ved å avslutte prosjekter (styrt avvikling) som ikke når målene/ikke kan realisere effekter, vil man kunne starte andre/flere prosjekter. Forskningsrådet bør følge opp prosjektene de finansierer med tanke på effekt og gevinstrealisering, krav til og oppfølging av verdiskapning (industrialisering) av forskningsresultater, bidra til at prosjektene får nødvendig kompetanse i samarbeid med andre aktører som IN, Eksportkreditt, Patentstyret m.fl. for å øke sannsynligheten for at verdiskapingspotensialet realiseres.
- Bruke mulighetene som ligger i ulike søknadstyper mer strategisk for å bygge kunnskap og kapasitet for fremtidens kompetanse- og kunnskapsbehov i hele "verdikjeden". Forskningsrådets porteføljestyre må se på helheten både for egen portefølje og sammenhengen med andre porteføljer når de lager investeringsplaner for nye satsinger. Kunnskaps- og kompetansebehovet for nye satsinger må utredes og virkemiddelbruken tilpasses etter behov. Pre-kompetitiv forskning med i form av senterordninger (SFI/FME) og kompetanseprosjekter (KSP) er viktige virkemidler for samarbeid mellom forskningsmiljøer og næringslivet, i tillegg til IPN og Nærings-ph.d. som er viktige for næringslivet.

Bevaringspunkter

- Forskningsrådet har en viktig rolle med mobilisering og rådgivning i søknadsfasen. Denne rollen må bevares og helst forsterkes med rådgivning også i gjennomføringsfasen for dem som får midler. Dette gjelder spesielt de Europeiske programmene. Skal målet om å doble næringslivets FoU innsats nå, må mange flere bedrifter med. I dag er det kun 6 prosent av bedriftene som benytter seg av virkemiddelapparatet.
- Utlysninger som går på tvers av flere aktører som Pilot-E, Pilot-T og Grønn plattform bør bevares og videreutvikles. Det må sikres at disse programmene ender med reell verdiskapning. Gjennomføre evaluering sammen med næringslivet for å sikre reelt grunnlag for videreutvikling.

- Forskningsrådets rolle som uavhengig forskningspolitisk rådgiver for hele samfunnet, ikke minst arbeids- og næringslivet, bør bevares og styrkes.

Innspill til andre problemstillinger:

Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og i samfunnet for øvrig?

- Forskningsrådet kan bidra med tydelige strategiske satsinger på områder hvor Norge har ambisjon om å være ledende også i fremtiden.
- Forskningsrådet kan supplere de store investeringene som allerede gjøres gjennom store grunnbevilgninger til UH med fellesgoder som forskningsinfrastruktur, kunnskapsplattformer og forskningssenter til felles bruk av alle forskningsutførende, inkl. næringslivet.
- En forutsetning for at Forskningsrådet kan utøve rollen sin overfor særlig bedrifter og forskningsinstitutter vil være at regjeringen reverserer kuttene i den næringsrettede forskningen. Det gir for eksempel lite mening å gjennomføre store kutt i miljøvennlig energiforskning over budsjettet til Olje- og energidepartementet, og samtidig snakke om den store omstillingen vi skal gjennom de neste tiårene. Eller at Kommunal og distriktsdepartementet har halvert midlene til IKT forskning, samtidig som vi står midt i en digital omstilling.

Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?

I sine investeringsplaner må Forskningsrådet bruke søknadstyper som legger til rette for samarbeid, både samarbeid mellom de ulike forskningsutførende sektorene og på tvers av fagdisipliner.

Se på hvordan forskningsinfrastruktur kan tilgjengeliggjøres i større grad for næringslivet. Se på mulighet for samhandling mellom denne og SIVAs katapulttilbud.

Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?

Søknadstyper med tilhørende krav og kriterier i Forskningsrådets utlysninger påvirker innretning på enkeltprosjekter og senterordninger det søkes midler til. Forskningsrådet kan derfor bruke søknadstypene strategisk for måloppnåelse.

Tiltak som fremmer bedre samarbeid og økt mobilitet mellom de ulike forskningsutførende sektorene, kan styrkes f.eks. gjennom at man i søknadsvurderingen hensyntar om det er lagt opp til 2er stillinger og mobilitet. Når det gjelder å bygge kapasitet og forskerutdanning i samarbeid med næringsliv kan Forskningsrådet prioritere søknadstyper som Nærings-ph.d.. Man bør også vurdere innføring av Nærings-postdoc etter dansk modell.

Ved utlysninger av midler til infrastruktur kan det legges inn krav om at det må legges til rette for at næringslivet skal gis tilgang slik at man får en effektiv bruk av felles infrastruktur.

Insentiver virker, og Forskningsrådets største insentiv er de føringene som spesifiseres i utlysninger.

Forskningsinstituttene forretningsmodell gjør at disse er helt avhengig av nasjonale og internasjonale konkurransebaserte forskningsbevilgninger. Forskningsrådets virkemiddelbruk må være forutsigbar og langsiktig, slik at forskningsmiljøene og samarbeidsparter kan ha tillit til retning og satsinger, samtidig som det må være noe rom for fleksibilitet. Endringer i virkemidlene må være konsekvensvurdert og bidra til en måloppnåelse ihht. LTP.

Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?

Forskningsrådet kan iverksette satsinger med utgangspunkt i politiske strategiske prioriteringer gjennom tematiske utlysinger.

Forskningsrådet vil kunne bidra effektivt hvis Forskningsrådet får tilstrekkelig med midler til å lyse ut kraftfulle satsinger som kan svare ut de politiske strategiske prioriteringene. De nytter ikke med politiske prioriteringer om disse ikke følges av midler til å oppnå målene. (Ref. eksemplet med store kutt i den offentlige satsingen på miljøvennlig energiforskning og kutt i IKT-forskning).

På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU?

For å kunne hevde oss i den internasjonale konkurransen om midler, må vi også ha nasjonale midler som underbygger og kompletterer satsingene i EU – da bygger vi kompetanse og kapasitet nødvendig for å hevde oss i internasjonal konkurranse. Eks IKT og digital forskning på nasjonalt plan, mobilisering til deltakelse i EU Digital Europe, og den varslede digitaliseringsstrategien, som bør følges opp med særskilte midler. Et annet eksempel er de pågående prosessene i EUs arbeid med The European Green Deal og Farm to Fork-strategien der mål om bærekraftige matsystemer står sentralt. Det er her nødvendig å styrke arbeidet med å bygge nasjonal kompetanse om bærekraftig og norsk produksjon av mat og drikke, der bruk av norske data og forutsetninger for matproduksjon inngår. Det samme gjelder innen energi. På dette området har norske forskningsmiljøer tradisjonelt hevdet seg godt. Dersom Norge skal bevare sin rolle som en av de ledende forsknings- og teknologiaktørene på dette området, må kuttene i nasjonale programmer reverseres. ENERGI21 er også tydelig på at Norge må trappe opp innsatsen på dette området.

På noen områder vil det være behov for styrking av nasjonale satsinger. For eksempel står prosessindustrien i Norge overfor økende krav om utslippskutt. En forutsetning for å lykkes med dette, er en opptrapping av FoU-innsatsen, som beskrevet i Prosess21. I Horisont Europa rettes innsatsen for utslippsreduksjoner mot stålindustrien (ferrous), noe som skaper utfordringer for non-ferrous industrien (eks. aluminium, nikkel) i Norge. De nasjonale virkemidlene bør reflektere dette.

Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?

- Nasjonale midler vil være viktige for å bygge kapasitet og kvalitet som er nødvendig for å kunne konkurrere om europeiske midler.
- Forskningsrådet har en viktig rolle for å sikre norske aktørers deltakelse gjennom rådgivning og støtte i søknadsprosessen og resultatbaserte midler som RES-EU. Nettopp RES-EU er svært viktig for at norske forskningsmiljøer skal kunne hevde seg i en skarp europeisk konkurranse. Dette er spesielt viktig for instituttsektoren.

Nasjonale prioriteringer bør henge godt sammen med målene i EU sine sektorprogram som Norge deltar i, samt de overordnede missions-perspektivene. Kvaliteten på forskningen i Norge er avgjørende for vår evne til å lykkes på internasjonale konkurransearenaer. Nasjonale midler vil være viktige for å bygge kapasitet og kvalitet i konkurransen om europeiske midler.

Vi må forsterke det nasjonale og internasjonale forsknings- og innovasjonssamarbeidet om de store samfunnsutfordringene. Regjeringens satsing Grønt Industriløft må spille sammen med EUs mål og virkemidler i Horisont Europa og med Green Deal strategien, slik at vi oppnår synergier. Norge bør også i langt større grad følge EUs strategiske og operasjonelle grep rundt Twin Transition, altså den grønne og digitale omstillingen. Dette er ikke reflektert godt nok i norske prioriteringer enda.

Norge bør øke ambisjonen for retur fra Horisont Europa (fra dagens mål 2,8% til dagens realitet 3,5%) og differensiere målet på de forskningsutførende sektorene og også legge til rette for økt deltakelse fra norsk næringsliv. Sektorspesifikke returmål vil legge til rette for målrettet, effektiv virkemiddelbruk og støtteapparat samt tettere oppfølging underveis. Slik kan vi utnytte Norges konkurransefortrinn best mulig og samtidig bygge kapasitet på områder hvor norsk næringsliv og norske miljøer bør bli mer konkurransedyktige.

Forskningsrådet spiller en viktig rolle å sikre norske aktørers deltakelse gjennom rådgivning og støtte i søknadsprosessen og resultatbaserte midler som RES-EU. Dette betinger tilstrekkelige midler. Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?

Målene i LTP kan kun nås hvis det kommer tydelige politiske prioriteringer, som gjenspeiles i strategiske satsinger og utlysninger i bredden av virkemidler. Flerårig finansiering av strategiske satsinger er helt avgjørende for å lykkes.

Forskningsrådet må tilpasse virkemiddelbruken til kunnskapsbehovet i ulike satsinger. De må bruke mulighetene som ligger i ulike søknadstyper strategisk for å bygge kunnskap og kapasitet for fremtiden kunnskapsbehov i hele "verdikjeden". Pre-kompetitiv forskning med i form av senterordninger (SFI/FME) og kompetanseprosjekter (KSP) er i tillegg til Innovasjonsprosjekter (IPN) og Nærings-ph.d. viktige virkemidler for samarbeid mellom forskningsmiljøer og næringslivet.

NHO takker for muligheter til å komme med innspill og deltar gjerne i et møte for å utdype våre synspunkter.